

Jaarverslag Genootschap Oud-Westland over het jaar 2021

Algemene Ledenvergadering

Op dinsdag 10 februari 2021 werd de Algemene Ledenvergadering gehouden middels een webinar waaraan 77 leden deelnamen. Vier bestuursleden waren aftredend, maar stelden zich opnieuw beschikbaar voor een nieuwe periode. De penningmeester en secretaris deden dat voor twee jaar. Ook de ledenadministrateur wil zijn taak blijven uitvoeren. De vergadering stemde in met de verlenging van aanstellingen via een poll.

In verband met de coronamaatregelen kon de kascontrole nog niet plaatsvinden. Toen fysiek bijeenkomen mogelijk was, werd deze alsnog op 9 september 2021 uitgevoerd. De bevindingen zullen op de ledenvergadering van 2022 aan de leden worden meegedeeld.

De notulen van de Algemene Ledenvergadering zijn te lezen op de website onder Bestuur.

Erfgoedbescherming

Lezingen

Webinarlezing *Erfdochters in de geschiedenis van het Westland* door Dr. Jaap van Duijn op woensdag 10 februari.

“Erfdochters hebben een belangrijke rol gespeeld in de geschiedenis van het Westland” zegt Van Duijn. Via toevalligheden, huwelijkspolitiek en familiegeschiedenissen zijn verschillende titels van ons koningshuis terug te voeren op Westlandse geschiedenis. Over drie van die dochters vertelt de spreker hoe die verbinding tot stand kwam.

In de middeleeuwen werd een leengoed gewoonlijk geërfd door een zoon. Was er geen zoon dan verviel het terug naar de leenheer. Er kon verzocht worden om ook dochters te laten erven als er geen mannelijke erfgenaam was. Ridderlijke geslachten stierven vaak uit na enkele generaties, omdat mannen vaak niet ouder werden dan 40 jaar. Het geslacht van de Van Naaldwijks overleefde negen generaties. Het Huis van Holland bleef zelfs vier eeuwen in stand, van 889 tot de dood van Floris V in 1299. Andere huizen namen de bezittingen daarna over tot uiteindelijk Habsburg met Karel V en Filips II hier regeerde.

Unarch van Nadelwiche komt voor als getuige op een oorkonde uit 1156. Naaldwijk moet dan dus al hebben bestaan. Waar de naam op teruggaat is niet duidelijk. Dat is heel uitzonderlijk bij de Westlandse plaatsnamen. Via het huwelijk van een dochter van Unarch ontstond een verbintenis met het Huis Voorne. Zoon Bartholomeus ging zich Van Maerlant Van Naaldwijk noemen. De ‘klimmende Hollandse leeuw’ zien we terug in de wapens van Voorne, Holland en Naaldwijk. (zie het oude stadhuis) Kleinzoon Hugo I van Naaldwijk (1190-1262) kwam in 1257 weer in bezit van de Naaldwijkse goederen en Hontsel. Of de Van Naaldwijks zelf in Hontsel of Naaldwijk woonden is niet bekend.

Erfdochter Johanna van Polanen was een nakomlinge van Jan van Polanen. Deze was een zoon van Filips van Wassenaar en ook verwant met de Van Duivenvoordes. Zij woonden op een hofstede aan de Madeweg in Monster. Opgravingen hiernaar zijn uitgevoerd in 1980. De drie wassende manen van het wapen van Monster komen ook voor in het wapen van Voorschoten en Wassenaar. De halfbroer van Jan van Polanen Willem van Duivenvoorde verweierf veel bezit in Brabant. Omdat hij kinderloos stierf ging zijn bezit deels over naar Jan II van Polanen. Deze trok naar Breda en bouwde er in 1350 het kasteel van Breda. In de kerk van Breda is zijn praalgraf nog steeds te bewonderen. De ambachtsheerlijkheid Naaldwijk had hij in 1342 verworven. Zijn dochter Johanna trouwde op 1 augustus 1403 als elfjarige met de 35-jarige graaf Engelbert van Nassau Dillenburg en zo konden via hun zoon Johan IV van Nassau (1410) en de Chalons alle bezittingen in handen komen van de Nassaus. Zes titels dankt Willem Alexander aan het geslacht Polanen.

De derde besproken erfdochter is Willeme van Naaldwijk. Zij was de dochter van Hendrik IV van Naaldwijk, de man met de 'aardbeienneus' die we van het schilderij in de Oude Kerk in Naaldwijk kennen. Zij leefden in de tijd van de Hoekse en Kabeljauwse twisten. De Van Naaldwijks waren aanvankelijk kabeljauws maar schaarden zich later achter Hoekse Jacoba van Beieren en verwierven zo veel gebieden. Willeme trouwde met een Van Montfoort en haar dochter Machteld met een Van Arenberg. een achterkleindochter zou als weduwe van Jan van Ligne op Honselersdijk gaan wonen. Frederik Hendrik kocht de hoge heerlijkheid Naaldwijk voor f360.000. van halfbroer Maurits ontving hij de rechten op Monster en Wateringen en in 1638 verkopen de Staten van Holland hem de ambachtsheerlijkheid 's-Gravenzane en Zandambacht en zo werd het Westland 'oranje'.

Webinarlezing *Tussen Spanje en Oranje. Delfland/Westland in de Tachtigjarige Oorlog* door Drs. Arnout van Cruyningen op dinsdag 13 april.

Tijdens de periode van de Tachtigjarige Oorlog, die door historici tegenwoordig liever De Opstand wordt genoemd, had het Westland steeds te lijden omdat het tussen twee vuren lag. Nu eens werd er inkwartiering van Spaanse soldaten geëist door de landsheer en dan weer hielden de Watergeuzen huis in het gebied. Het was een strijd die tachtig jaar duurde, maar die viel volgens Van Cruyningen te bezien in drie delen. Aanvankelijk was het twintig jaar een binnenlandse strijd, gevolgd door een strijd tussen katholieken en protestanten en tenslotte werd het geleidelijk een oorlog tegen Spanje.

Toen Karel V afstand deed van de troon en zijn rijk verdeelde onder Filips II en Ferdinand werd hij nog ondersteund door Willem van Oranje. De zeventien gewesten waren zelfstandig en voelden niets voor een centraal gezag zoals Filips II dat nastreefde. De hoge edelen van de gewesten deden pogingen om het tij te keren, maar haalden bakzijl. Buitenlandse troepen bleven en kettervervolgning werd ingevoerd. Een verzoek om godsdienstvrijheid aan de landvoogdes had weinig effect en de situatie verslechterde. In het Westland hadden de Wederdopers nogal wat aanhang. Er werden ook hier hagepreken gehouden. Het 'beeldenstormen' gebeurde volgens Van Cruyningen vooral in de Zuidelijke Nederlanden, maar toch ontkwam het Westland er niet aan. In De Lier stak pastoor Arend Vos zelf een heiligenbeeld in brand. Willem van Oranje was steeds voorstander van openheid en godsdienstvrijheid, maar na de onthoofding van de graven Egmond en Hoorne in Brussel werd hij zelf verbannen en zijn zoon Filips Willem als gijzelaar naar Spanje gebracht. In het Westland werden arrestaties uitgevoerd en boer Cors Steffensz werd zelfs onthoofd in Den Haag. De inname van Den Briel in 1572 was een impuls voor de opstand en leidde tot verdere acties. De Watergeuzen vertrokken halverwege april uit het Westland en in september werd de laatste katholieke eredienst gehouden in Naaldwijk, Een maand later werden altaren omvergeworpen en was de kerk hervormd. Tot 1574 had het Westland nog last van muitende Spaanse troepen. Het bankroet van Spanje had een slechte invloed op het moreel van het leger.

Willem van Oranje werd in 1580 vogelvrij verklaard en zou vier jaar later in Delft worden vermoord. Maar op 26 juli 1581 werd met het **Plakkaat van Verlatinghe**, de onafhankelijkheidsverklaring van de Habsburgse Nederlanden, ondertekend door een aantal provinciën, die daarmee Filips II afzetten als hun heerser. Staatsrechtelijk bleef het echter improviseren. In de jaren 1607-1608 vonden er vredesbesprekingen plaats tussen Spanje en de Nederlandse opstandelingen. Prins Maurits ontving de Spaanse onderhandelaars bij de Hoornbrug in Rijswijk. In 1609 werd het Twaalfjarig Bestand gesloten. De daarna uitgebroken onlusten tussen remonstranten en contraremonstranten zouden staatspensionaris Johan van Oldenbarnevelt de kop kosten. Dominee De Laat van Monster koos na de synode van Dordrecht voor de orthodoxe leerregels, maar moest in 1620 alsnog het veld ruimen na een 'frivool onderhoud' met de vrouw van de schout, die dit gesprek naar buiten bracht.

In 1621 werd de oorlog hervat, maar Frederik Hendrik, die zijn halfbroer Maurits opvolgde, wist extremen te vermijden. Zijn huwelijk met Amalia van Solms bleek een succesverhaal voor de verankering van het Oranjehuis. Bijna het hele Westland was intussen door vererving eigendom

geworden van Oranje. Dat er nog steeds veel katholieken waren in het gebied bewijst dat er sprake was van tolerantie en verdraagzaamheid.

De vrede werd uiteindelijk getekend in 1648 en werd vanaf het stadhuis afgekondigd en met enige luister gevierd. Dat Zeeland wilde doorvechten tot Spanje ook verdreven was uit het zuiden heeft geen succes gehad.

De lezing werd gevolgd op 75 inlogadressen.

Lezing *De rol van de vrouw in de tuin* door kunsthistorica Anne Mieke Backer op woensdag 13 oktober.

Bij de afbeelding van *Eva* van Lucas Cranach uit 1528 die de kaft van haar boek siert, is het blad vervangen door een Hollands lindeblad als verwijzing naar de Nederlandse setting van haar vertoog. Zo'n tachtig personen beluisterden Backers verhaal over de grote invloed van Amalia van Solms op de tuinarchitectuur in Nederland en via haar dochters ook in Duitsland. Die tuinarchitectuur getuigde aldus de spreekster van een Nederlands calvinistische instelling: een cultuur van beheersing, orde en regelmaat. De verfijnde schaal, de zuinige verhoudingen en het sobere materiaalgebruik bestempelde Backer als uniek in de wereld.

Amalia van Solms, die in 1625 trouwde met stadhouder Frederik Hendrik, had in de Winterkoningin (vrouw van koning Frederik van de Palts, die in het sobere in Den Haag asiel verkreeg) met haar rijke hofleven een geweldig voorbeeld. Zij imiteerde haar niet alleen in kleding, haardracht en portretten, maar ook in de tuinaanleg. Terwijl Frederik Hendrik juist in de lente vertrok voor de strijd tegen de Spanjaarden, moest Amalia de tuin van Honselaarsdijk inrichten en dat deed ze met veel ambitie en eerzucht. Haar neef Frederik van Dohna schreef aan Huygens dat Amalia's invloed 'als een orakel' was, meldt Backer. In de tuin van de tweede buitenplaats Huis te Nieuburg was de invloed van de Winterkoningin ook opvallend aanwezig, nu in het broderiewerk van de parterres. Backer toonde ons het directe dwarsverband met de griffioenen in het tafellinnen van de Winterkoningin.

De vier dochters van Frederik Hendrik en Amalia kregen een gedegen opleiding en werden gedwongen gearrangeerde huwelijken te sluiten. Zij konden hun frustraties uitleven in de met eigen geld gefinancierde aanleg van Hollands classicistische tuinen die allemaal een Oranjenaam kregen: Oranienburg in Brandenburg (nog te bezoeken), Oranienstein in Nassau-Dietz, Oranjewoud in Friesland, Oranienbaum in Anhalt-Dessau (bestaat nog) en Oranienhof in Rheinland-Pfalz. Zij hadden ook grote invloed op de ontwikkeling van de hele omgeving van hun huizen en voerden tal van Hollandse producten en werkwijzen in ter verbetering van het vaak schamele gebied.

In het Westland ziet Backer ook invloed van Amalia van Solms op buitenplaatsen als Torenzicht in Poeldijk en Suydervelt in Wateringen.

Na de pauze werd de rol van anonieme vrouwen in het landschap belicht. Backer liet zien hoe de rol van de vrouw in de tuin vanaf de middeleeuwen tot in de twintigste eeuw van belang bleef voor het functioneren van de maatschappij. De zwaarte van de taak van vrouwen was afhankelijk van de rijkdom van de boer. Vrouwen van landheren konden, hoewel meest anoniem, aanwijzingen geven voor de aanleg van tuinen terwijl vrouwelijk werkvolk een veel harder bestaan leidde. Bij het overlijden van een tuinbaas kon zijn weduwe soms uit de anonimiteit treden en het beheer van de tuin overnemen.

Vrouwen hadden vaak veel kennis van kruiden voor medicinale doeleinden en zelfs voor afrodisiaca en gif ook al konden ze meestal niet lezen en schrijven. Het verschil tussen heksen en heiligen was soms flinterdun, meende de spreekster. Vrouwen bleven heel lang anoniem aan het werk en hadden

in Nederland geen recht op scholing in de sector. Pas in 1907 met de oprichting van Tuinbouwschool Huis te Lande te Rijswijk (alleen voor meisjes en liefst van de gegoede stand) werd een tuinopleiding mogelijk. Werken in de tuin werd gepromoot als gezond en verheffend. Westlandse vrouwen weten dat natuurlijk al heel lang en hebben vaak al van jongs af aan de handen uit de mouwen moeten steken.

Lezing van dr. Adri van Vliet over *Kasteel Polanen* op 14 december.

Helaas kon deze lezing niet plaatsvinden ten gevolge van nieuwe coronamaatregelen. In 2022 zal een datum worden gevonden om deze alsnog aan de leden aan te bieden.

Excursie en bedrijfsbezoek

Excursie

Den Briel is vooral bekend als eerste stad, die in Nederland door de watergeuzen werd bevrijd van de Spanjaarden. Op 1 april 1572 verloor Alva zijn bril, is een bekend gezegde. De vaderlandse geschiedenis heeft zijn sporen achtergelaten.

Dat bleek op 23 september tijdens de excursie naar Den Briel van het Genootschap Oud Westland. Verdeeld over drie groepen gaven drie enthousiaste gidsen een rondleiding door het oude centrum van de vestingplaats aan de Brielse Maas. „De stad wordt omgeven door vijf ravelijnen en een wal met talloze kanonnen” vertelde muzikleraar en gids Peter Moree vol vuur bij de doorgang in de wal. „Den Briel is tot in de vorige eeuw van militaire betekenis geweest.”

Libertatis primitiae staat op de gevel van het voormalige stadhuis, thans museum van de tachtigjarige oorlog. Het is het stadswapen van Den Briel. Letterlijk vertaald betekent deze leuze: eerstelingen van de vrijheid. Daarmee wordt bedoeld op de verovering door de watergeuzen en de bevrijding van de Spaanse koning Philips II.

Een keerzijde van de inval van de geuzen was de terechtstelling van de 19 priesters en religieuzen. Zij werden door de geuzen opgehangen in een turfschuur en kregen bekendheid als de Martelaren van Gorcum. Onder de slachtoffers waren tien paters uit een klooster in Gorcum en een aantal priesters uit de omgeving. Onder andere pastoor Adriaan van Hilvarenbeek en kapelaan Jacob Lacops uit Monster kwamen in Den Briel aan hun einde. De martelaren werden in de vorige eeuw door de paus heilig verklaard.

Aan de andere kant bleven de protestanten in Den Briel de bevrijding herdenken. In 1872 bij het 300 jarig jubileum van de inval van de geuzen, werd een weeshuis voor gereformeerde kinderen opgericht. Het kreeg een grote plaquette met een watergeus met hakbijl en de tekst Pro Patria op de gevel. Een bezoek aan de monumentale Catherijnekerk, het tehuis voor oude zeelieden en het Arsenaal maakten de excursie compleet.

Bedrijfsbezoek

Een bezoek aan het bedrijf Dutch FlowerGroup (DFG) stond al in 2020 op de planning. Corona heeft dit ook in 2021 verhinderd, maar dit betekent geen afstel. In 2022 wordt vast en zeker een datum gevonden waarop we dit bezoek kunnen brengen.

Website

Historisch Jaarboek 2021

Op 4 september konden we voor het eerst weer fysiek samenkomen voor de presentatie van het *Historisch Jaarboek Westland 2021*. In de uitnodiging werd de leden gevraagd in bezit te zijn van een vaccinatiebewijs of negatief testresultaat. Honderd leden en andere genodigden waren aanwezig. Er was gekozen voor de Oude Kerk in Naaldwijk omdat het onderwerp van de lezing de *Nationale Zomerbloemententoonstelling* was en die werd 34 maal in deze kerk georganiseerd. Na een woord van welkom door voorzitter Jan Maat kreeg de voorzitter van de publicatiecommissie gelegenheid de inhoud van het nieuwe jaarboek toe te lichten. In deze 34ste versie hebben vier onderwerpen betrekking op de tuinbouw. Mevrouw Anneke Duyvesteijn, zelf als bestuurslid nauw betrokken bij de organisatie van de Zomerbloemententoonstelling, hield een boeiend verhaal over de geschiedenis ervan. Toen was het tijd om het eerste exemplaar uit te reiken. Hiervoor was uitgenodigd mevrouw Adri Bom-Lemstra, voorzitter van Glastuinbouw Nederland. In haar reactie hield zij een warm pleidooi voor het met trots uitdragen van de geweldig innoverende kracht van de glastuinbouw op het gebied van energie, watergebruik, enz. Tenslotte riep Leo van den Ende de aanwezige schrijvers naar voren om hun exemplaren in ontvangst te nemen. De middag werd besloten met een gezellig samenzijn onder het genot van een drankje. De publicatiecommissie bestaat uit Gerda Gunneweg-van Zeijl, Harry Groenewegen, Gustaaf van Gaalen en Leo van den Ende als voorzitter.

Ledenbestand

Op 31 december 2021 bedroeg het aantal leden 593, waaronder twee ereleden. Het ledental is toegenomen met 4 personen ten opzichte van dat van 2020.

15 Personen meldten zich als nieuw lid aan en er waren zeven opzeggingen.

Daarnaast moesten we door overlijden helaas afscheid nemen van de leden:

Dhr. Th. J.A. Schalke, Naaldwijk

Dhr. Piet Enthoven, Monster

Dhr. C.M. Franken, Den Haag

Dhr. F.V. Jonker, 's-Gravenzande

Dhr. J.J. Arkesteijn, Sevenum

Bestuursvergaderingen

Het bestuur heeft zeven maal vergaderd: op 6 januari (zoom), 8 en 24 maart (zoom), 12 mei (zoom), 11 augustus, 29 september, 1 december (zoom).

De bestuurssamenstelling is niet gewijzigd.

Jan Maat, voorzitter

Liduin Badoux-Grootscholten, secretaris

Ad Moor, penningmeester

Harry Groenewegen, redactie jaarboek, boekencommissie

Frank de Klerk, communicatie en pr, boekencommissie, info@oudwestland.nl

Aad Vermeer, ledenadministratie

Kevin de Kok, social media

Jan Peter Diepersloot, social media en beheerder webwinkel

Arco Keijzer, websitebeheerder

Martha Vollering, boekencommissie